

Resumé

Menšinové muzeum v Praze

V 80. a 90. letech 19. století založené ochranné nacionální spolky obou národností, jakými byly na české straně především národní jednoty a Ústřední matice školská, měly v prvním desetiletí nového století velmi početnou síť odborů, které řídila společná ústředí. Svým programem, jehož cílem byla podpora hospodářského i kulturního života českých menšin v národnostně smíšených oblastech českých zemí, tvořily v podstatě sesterské organizace. Užší kontakty však existovaly pouze mezi spolky s pražským ústředím, Ústřední maticí školskou, Národní jednotou severočeskou a Národní jednotou pošumavskou.

Právě v těchto spolcích se zrodil plán na zřízení nového spolku zabývajícího se otázkou českých menšin. Důvodem zřejmě nebyla snaha vytvořit společný ústřední orgán, který by koordinoval práci jednotlivých obranných spolků. V červnu 1909 vznikl spolek s názvem Menšinové muzeum, jehož hlavním úkolem bylo zřízení muzea znázorňujícího život českých menšin na pozadí práce ochranných nacionálních spolků. Předsedou spolku se stal Jindřich Nechanský zastávající funkci starosty Národní jednoty severočeské, prvním místopředsedou Jindřich Metelka, od roku 1912 předseda Ústřední matice školské. Podle spolkového členstva, ke kterému patřily také takové osobnosti jakými byly Karel Baxa, Jaromír Čelakovský, T. G. Masaryk, Jaroslav Preis, Augustin Sedláček, Přemysl Šámal a další, je možné Menšinové muzeum označit za společnou tribunu menšinových pracovníků, z nichž se stala profesionální vrstva tvořená především zástupci české inteligence. Nejužší kontakty mělo muzeum s Národní jednotou severočeskou, která jeho činnost podporovala zapůjčováním svých prostor v Praze i finančními příspěvky.

První aktivitu vykazalo Menšinové muzeum v roce 1909, kdy upoutalo pozornost veřejnosti uspořádáním vánoční výstavy českých knih pro mládež, hraček a ozdobných předmětů. Pro nedostatek finančních prostředků došlo ale k faktickému zahájení činnosti až v roce 1912. Vedle sběratelství a shromažďování různého menšinového materiálu se činnost spolku zpočátku zaměřila na zřízení knihovny se studovnou a čítárnou a vypracování národnostní bibliografie. Snaha zmapovat „situaci v českých menšinách“ vedla k založení katastru menšinových obcí, do něhož byly ukládány všechny zprávy o životě a minulosti českých menšin. Podklad pro tuto práci pak měly přinést výsledky statistického šetření plánovaného pracovníky Menšinového muzea v letech 1912 - 1914 pro oblast zemí České koruny. Toto šetření mělo zároveň doplnit výsledky soukromého sčítání lidu organizovaného v roce 1910 sčítací komisí při Národní radě české ve spolupráci s národními jednotami. Před válkou uspořádalo muzeum také několik kurzů a cyklů přednášek pro veřejnost, v roce 1913 organizovalo velkou „Výstavu české obrany“ v Obecním domě v Praze. Výstava měla přiblížit národnostní poměry ve smíšených oblastech českých zemí a zároveň prezentovat společnou práci čes-

kých obranných spolků. Na úseku publikační činnosti převzalo Menšinové muzeum v roce 1914 po dohodě s Národní radou českou od Jednoty matičních učitelů a pěstounek vydávání menšinového časopisu pod názvem „Sborník menšinový – ústřední časopis menšinový“. Vydání druhého čísla tohoto měsíčníku zabránila první světová válka.

V souvislosti s politickými změnami spojenými se vznikem Československé republiky a přehodnocením menšinové otázky došlo v dubnu 1920 k rozpuštění Menšinové muzea. Druhořadým důvodem rozejití spolku pak byla jeho neutěšená finanční situace, která provázela muzeum po celou dobu jeho existence. Národní rada československá se zavázala zřídit ze shromážděných sbírek muzea národnostní archiv a Národní jednota severočeská převzít veškeré jmění, pohledávky a dluhy spolku. Národní jednoty a další národnostní spolky vytvořily v dubnu 1922 volné sdružení s názvem Svaz národních jednot a matic.

Zusammenfassung

Das Minoritätsmuseum in Prag

Die in den 80. und 90. Jahren des 19. Jahrhunderts gegründeten Nationalschutzvereine der beiden Nationalitäten, wie z. B. auf der tschechischen Seite vor allem die nationalen Vereine und der Zentrale Stiftungsfonds für Schulwesen (Ústřední matice školská) waren, hatten in dem ersten Jahrzehnt des neuen Jahrhunderts ein zahlenmäßiges Netz von Abteilungen, die von den gemeinsamen Zentralen geleitet wurden. Mit ihrem Programm, dessen Ziel die Unterstützung des wirtschaftlichen und auch kulturellen Lebens der tschechischen Minorität in den gemischtsprachigen Gebieten der böhmischen Länder war, bildeten sie im wesentlichen die Schwesterorganisationen. Die engeren Beziehungen existierten aber nur unter den Vereinen mit Prager Zentralen, dem Zentralen Stiftungsfonds für Schulwesen (Ústřední matice školská), dem Nordböhmischem Nationalverein (Národní jednota severočeská) und dem Böhmerwalder Nationalverein (Národní jednota pošumavská).

Gerade in diesen Vereinen entstand der Plan auf die Gründung eines neuen Vereines, der sich mit der Frage der tschechischen Minoritäten beschäftigen wird. Der Grund dazu war offensichtlich nicht das Streben, das gemeinsame Zentralorgan zu errichten, das die Arbeit der einzelnen Schutzvereine koordinieren würde. Zum Vorsitzenden des Vereines wurde Jindřich Nechanský, der Obmann des Nordböhmischem Nationalvereines, dem ersten stellvertretenden Vorsitzenden Jindřich Metelka, seit 1912 der Vorsitzende des Zentralen Stiftungsfonds für Schulwesen. Nach den Vereinsmitgliedern, wo man solche Persönlichkeiten findet, wie Karel Baxa, Jaromír Čelakovský, T. G. Masaryk, Jaroslav Preis, Augustin Sedláček, Přemysl Šámal u. a., kann man das Minoritätsmuseum als die gemeinsame Tribüne der Minoritätsarbeitern bezeichnen, von denen eine aus den Vertretern der tschechischen Intelligenz gebildete Professionalschicht entstand. Die engsten Kontakte hatte das Museum mit dem Nordböhmischem Nationalverein, die seine Tätigkeit durch die Verleihung seiner Räume in Prag und auch finanziell unterstützte.

Die erste Aktivität des Minoritätsmuseums war im Jahre 1909 die Organisation der Weihnachtsausstellung der tschechischen Bücher für die Jugend, der Spielzeuge und Dekorationsgegenstände. Wegen des Mangels an Finanzmitteln kam es aber zur faktischen Inangriffnahme der Tätigkeit erst im Jahre 1912. Die Tätigkeit des Vereines konzentrierte sich am Anfang neben dem Versammeln des verschiedenen Minoritätsmaterials auf die Errichtung einer Bibliothek mit Studien- und Lesesaal und auf die Vefassung der Nationalbibliographie. Das Streben, „die Situation in den tschechischen Minoritäten“ zu mappieren, führte zur Errichtung eines

Katasters der Minoritätsgemeinden, in dem alle Berichte über Leben und Vergangenheit der tschechischen Minoritäten eingetragen wurden. Als Unterlage für diese Arbeit sollten dann die Ergebnisse der statistischen Erhebung dienen. Diese Erhebung wurde von den Mitarbeitern des Minoritätsmuseums in den Jahren 1912–1914 für das Gebiet der Länder der Böhmisches Krone geplant. Diese Erhebung sollte die Ergebnisse der privaten Volkszählung ergänzen. Die Volkszählung wurde von der Zählungskommission bei dem Tschechischen Nationalrat im Zusammenarbeit mit den nationalen Vereinen organisiert. Vor dem 1. Weltkrieg veranstaltete das Museum einige Kurse und Vorlesungen für Öffentlichkeit, im Jahre 1913 organisierte es die große „Ausstellung der tschechischen Verteidigung“ in Prag. Die Ausstellung sollte die Nationalverhältnisse in den gemischtsprachigen Gebieten der böhmischen Länder näher bringen und gleichzeitig die gemeinsame Arbeit der tschechischen Schutzvereine präsentieren. Im Jahre 1914 übernahm das Minoritätsmuseum laut Vereinbarung mit dem Tschechischen Nationalrat das Herausgeben der Minoritätszeitschrift „Sborník menšinový – ústřední časopis menšinový“ (Minoritätssammelband – Minoritätszentralzeitschrift). Die zweite Nummer dieser Zeitschrift konnte aber des Weltkriegs wegen nicht erscheinen. Im Zusammenhang mit den politischen Änderungen nach der Entstehung der Tschechoslowakischen Republik und nach der Umwertung der Minoritätsfrage kam es im April 1920 zur Auflösung des Minoritätsmuseums. Zum zweirangigen Grund für Auflösung des Vereines wurde seine unerfreuliche Finanzlage. Der Tschechoslowakische Nationalrat verpflichtete sich von den Sammlungen des Museums das Nationalitätenarchiv zu errichten und der Nordböhmische Nationalverein alles Vermögen, alle Forderungen und Schulden des Vereines zu übernehmen. Die nationalen und anderen Nationalitätsvereine haben im April 1922 die freie Vereinigung unter dem Namen der Verband der Nationalvereine und Fonds gebildet.